

GRUDIA

Vsebina zvezka 3-4

Tone Gaspari: Invalid Klemen. — Manca Komanova: Na Gorenjskem je lušno. — Miloš Štibler: O kmetijskem kreditu. — S premovanja bikov v občini Gorje pri Bledu: trileten bik (slika). — Fran Malasek: Na kaj je treba gledati pri živinoreji. — S premovanja goveje živine v Bohinjski Bistrici: 3 leta star bik (slika). — Pelargonije. — Anton Globelnik: Radič (Cichoria Intybus). — Miloš Štibler: »Kmetijska Matica«. — Bohinjska krava iz Češnjice v Bohinju (slika). — Kraepelin-Brodar: Po gozdu in polju. — Vime 16 let stare bohinjske krave (slika). — Organizacijski vestnik. — Razno.

Celoletna naročnina »Grude« je Din 30.—. Za dijake in vojake Din 20.—. V podrobni prodaji stane »Grudaz« Din 3.—. — Novi naročniki dobe lahke še vse doslej izišle številke.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Škofja ulica št. 8, pritličje.

Rokopise je pošiljati uredništvu, naročnino, reklamacije, oglase itd. samo upravi. Cena oglasov po dogovoru.

Rokopisov, ki jih ni naročilo, uredništvo ne vrača.

Urejuje in odgovarja: Stanko Tomšič.

Kdor prejme prvo številko »Grude« in jo vsaj v 14 dneh ne vrne, postane s tem naročnik in je dolžan plačati naročnino. Peravnajte takoj naročnino, da olajšate izhajanje lista!

TISKARNA MAKSO HROVATIN

LJUBLJANA, WOLFOVA ULICA 12

priporoča vsa v tiskarsko stroko
spadajoča dela kakor: časopise,
knjige, račune, lepake, cenike, vi-
zitke, kuverte ter sploh vsa mer-
kantilna in akcidenčna dela po
najnižji ceni in točni izvršitvi

Tone Gaspari:

Invalid Klemen.

(Dalje.)

3.

Ob jutranjem zvonjenju se je Klemen prebudil. V Jernejevo zgornjo izbo se je ravno vlučil svetel in čist žarek, da se je harmonika na mizi zaiskrila kot v srebru. A Klemen je bil truden in težak. Na klopi pod majhnim, zameglelim zrcalom je stala posoda z vodo, v kotu nerodna omara z velikimi vratnicami, nad pisano in rezljano skrinjo so visele v kupu ženske obleke. Izpod stropa je pojemala pred sliko sv. Trojice rdeča oljnata lučka. Dišalo je po sadju, ker so na tleh pod oknom ležali zadnji kosmački.

Ura je grgrajoče odžagala sedem.

Klemen se je vzdignil na komolec skoraj do okna. Ko je zagledal cesto, zvonik in Vražji vrtec, je spoznal, da leži v nekdanji Ančkini izbi. Tu pod oknom je svoje čase pel pesem, ki je v Stranjah še komaj živa; tam zunaj pa, koderkoli je hodil deset let, že umira, zakaj nihče je resno ne razume, ker pravi, da nanj ne bo deklet pozabila, saj je zapisan sredi srca... Čas pa ne pozna mesečnih pojočih noči; s trdim izrazom in s svinčnim glasom bije ob življenje, ki ne sanja nikoli, še v mladosti ne. Nikomur ne prizanaša! Saj je videl v tujem najzornejšo mladost v taki grenkobi, da je za njo jokal.

Ko se je umil z mrzlo vodo in potegnil z ostro brisačo preko obraza, je pustil rdeč madež na njej. Zakrvavel je spet iz nosa. Vzel je robec, ga namočil ter z nazaj dvignjeno glavo vdihaval ob nosu mokroto. Pljunil je nato v robec svetlordeč penast izkašljek. Zapršeno zrcalo ga je pokazalo temnosivega, žalostnega, bolnega, utrujenega. Harmonika pa se je pisala in srebrila na mizi in v njej so tajno brneli tisti glasovi, ki jih je imel Klemen nekdanj najrajši.

Potem je šel in se ni ustavil v veži, ker ni bilo nikogar. Za vrtovi in preko ograd se je sam izgubil tja mimo kotanje in ob razritem in zlomljenem obzidju stopil za cerkvico h grobu. Mislil je, da bo vanj planil ves žolč za onim, ki je kopal ta grob in ki je položil njegovo mater vanj. Ali iz groba, iz zvonika, z oltarja, z njiv, z visokega,

čistega neba, od povsod je pritajeno velo to jutro samo mehkobo. Žalost ga je stisnila trenutno v prsih, da mu je bilo neizrečeno hudo, in že je občutil toliko ljubezni, kot bi se vselilo vanj pozabljenje na vsa huda, dolga leta. In kakor bi mu v obraz zasijala sama milost, se mu je zdelo, da so se vse gube na njem raztemnile, da je čvrst, močan in poln volje, kakor je bil še tedaj, ko je stal kot pušelj tu ob tem obzidju.

Udaril je zvon, ki je vabil. Zdramil ga je. Ozrl se je ter uganil vse misli onih, ki so ga videli tam s poti in ki so uganili zaradi groba, kdo je. Takrat je spet razgledal sebe: reven, bolan, usmiljenja vreden! In tiho je v sebi Klemen razodel, kakor da čuje to njegovo razodetje tudi mati v grobu, da je zdaj on popolnoma materin: sama ljubezen ga je in samo odpuščanje. Taka je bila ona. Zdaj je Klemen njen sin! Ne prej: bil je kot robata veja in kot drenova struna, napolnjena od prešernega smeha. Šele bolezen ga je napravila tvojega ... O, mati, bolezen bi lahko prihranila sinu! Glej, saj ravno ta bolezen ga je tako razbolela, da nima moči, da bi se maščeval. Z njo je dobil tudi neznano, veliko ljubezen do vsega, tudi do onih, ki so krivi, da ni več v njem življenja. Tam ob križu je obljubil za zdravje to ljubezen. In če ozdravi? Če prejme tisto nekdanjo moč? Tisto neugnano veselje do življenja?

Vrnil se je kar skozi vas. Ljudje so ga začudeno pomilovali, Klemenovega Klemena. Malokdo ga je pozdravil, ker so mislili, da sovraži vse, vso vas, ki nima razen Jernejeve hiše zanj strehe.

Doma so se odpravljali k maši; kavo z žganci je zajuterkoval sam. —

Prišel je oče Jernej. Kot drevo se je postavil pred Klemena.

»Gre, gre?«

»Še preveč! Ne bo nič ostalo.«

»Saj si zadnji. — Kaj sem imel že na jeziku? Ja, jaz pojdem po maši gori v hosto do gozdarja; udariva jo skupaj, če hočeš. Ti bo dobro delo.«

»Daleč?«

»Počasi slabo uro. Boš videl, kaj je Čenčar in kod sega vse on.« Oče se je nasmejal s sajastimi zobmi.

»Bi, samo če ga ne srečamo.«

»Ti bom že povedal o njem; ni tako črn, kot ga grdijo. Poznam ga zdaj boljšega, kot je bil svoj čas. Mogočen je tako, da si drži gozdarja. Pa sta z njim nekaj navzkriž.« Potem je s pomislekom iztisnil:

»Kaj, ko bi se ti pobrigal?«

Klemenu so se vzdignile oči. Svetoval mu je zdravnik pri odhodu mnogo gozdnega zraka in lahko delo. Gozdar! Proč od sveta, sam

zase; to si je že v mestu želet! Oprijel se je očetove misli in kakor bi se odločil zares, odgovoril: »Gozdar! Pri Čenčarju ne! Drugod takoj!«

Oče je stopil bliže in mu desnico položil na ramo: »E, tudi pri njem bi bilo dobro. Popravil bi, kar je zakrivil! Če ne, pa kar pekel nanj!«

Zvonovi so poklicali k maši.

4.

Jernejevi so pri kosilu silili v Klemen, naj gre z njimi popoldne k Slancu, da bo videl kdo je v Stranjah vse. Vedel je, da ga ne bodo pustili tja brez harmonike; zakaj svetlozelena aprilaska nedelja je kar vabila k vrisku. Temne brazde so dišale, solnce jih je pilo in oddajalo pijano svež vzduh v ozračje, da je omamljalo bolne glave.

Po kosilu so sedli na klop za hišo.

Ob belem zidu se je gibal sparjeni zrak, tam na desni so rume-nele cele lehe trobentic. Nebo je bilo mirno in daleč, kakor bi bilo odprto v jasno neskončnost. Visoko, visoko so cvrčale prve lastovke, loveč se okrog solnca.

Klemen se je pritisnil ob gorki zid, a Jernejevka je odmaknila klop proti vratom, češ, da prinaša pomladansko segreti zid nahod. Oče je sedel na parobek, da je videl tja čez spodnje polje. Rezika se je spustila na pručico; vrbovo šibico polno mačic je nekje dobila ter jo venomer vrtela.

Pomolčali so nekaj časa, ker je bil prelep dan, pretopel, pre-zgodnji po dolgi, zasneženi zimi, da bi kar v prazno govorili. Rezika je nerodno zasukala vejico, da jo je obrsnila ravno pod nosom, in se zasmejala. Mati ji je to oponesla, češ, da naj ne nori v tako božji nedelji. In Rezika se je še bolj smejala.

Sredi smeha je pričel Klemen, ki se je domislil: Pred petimi leti — kakor da se to zdaj godi — so se vselili v Odeso. To je tam ob Črnem morju. Mesto kakor velikanski panj, neprestano šumeč, rožljajoč, kadeč se. Okrog tega panja na pomlad vse belo od akacij in vse rumeno od tistega zlatega grozdja; po medu diši daleč daleč in tako močno, da kar v prsih tišči. Zunaj ob mestu pa toplo južno morje . . . Takrat — kakor se spominja — so stopili na obrežje, si zasenčili oči in jih v senci tako razprli, da so videli daljna snežena polja in ledene planine . . . vmes so dišale, dišale akacije — — —

Očetu je ugasnil vivč, Reziki je padla vejica iz rok, mati je ob vratih zadremala. Klemen je pripovedoval: Tam so jih zajeli, ko so se hoteli vkreati na ladjo, da odbeže domov. Potem v barake, polne

smradu in bolezn, in nato neizmerna Sibirija, mrzla kot veriga in tuja kot smrt — — — O, da bi je nikoli ne videl!

Ob Volgi, ruski reki, so potovali cele mesece. Kakor umazano, premikajoče se jezero se jim je zdela, ker se ni razložil nikjer nasprotni breg. In ko so zavili od Volge tja na vzhod pod uralske pragzdove, tedaj so še zadnjikrat zadišale akacije tam od Črnega morja — — —

Rezika ni razumela o akacijah, ker jih ni poznala, ali videla je vse to, kje je in kakšno je. Vse lepše, kot je v resnici! Klemen je res pomilovala, uboščka; pa vendar bi ona rajši tam ostala, tam so doma zlati uhani in penasti, dragoceni biseri in šumeča svila . . .

Zmotil jih je mešetar Škržat, ki je prilezel kakor maček okrog vogla. »He, Jernejevka, tebi se že opoldne miži! — Bog daj, Jernej!« Razkoračil se je in segel v roko. Kričal je in smrdel po žganju.

»Kako se le ti spoveš, Škržat, ko tako rjoviš?« se je mati premaknila vsa zasedela.

»Ha! Se nimam kaj!«

»Saj res, mešetar nobeden.« Poklicala je Reziko in odšli sta k litanijam.

Za njima je vpil: »E, če je greh frakelj, je že cela vas v črnih bukvah.«

Oče je medtem spet nažgal, potegnil ter pljunil, da je lažje povedal: »Pravijo, da je tisto hudičev žegen.«

»Ja, kadar ga ni, haha!« Škržat se je okrenil in pogledal Klemen. »Ti, Jernej«, je resneje nadaljeval, »sta obračunala s Čenčarjem? Če ne, bom jaz malo vmes dregnil.«

»Je sam cer v tistem lazu, saj veš. Saj je Klemen videl. Za hrast sva se dogovarjala.«

Boš pa cer sekal; za pragove je še boljši.« Pogledal je spet Klemen. »Kaj nisi ti Klemenov?«

»Zdaj nič več!« Klemen je brskal po tleh z Rezikino šibico, ki jo je bil pobral. Znesli so mu nekateri že takoj po materini smrti, da je Škržat takrat skupčeval med materjo in Čenčarjem.

»Kaj pa boš zdaj?«

»Zvedel, kako je bilo in kako je v Stranjah.«

Škržat se je v zadregi odkašljajal in prestopil. Potem se je grobo nasmejal: »To bi ti lahko pisali, če imaš še koga.« Vseeno je malo popravil: »Te še hudo drži? Kot breza si tanek in bel.«

Klemen ni odgovoril. Oče je zanj: »Je šele včeraj prišel; se bo že vrasel.« Potem je kar obrnil. »Gozdar pravi, da pojde s prvim. Kaj neki ga je sunilo?«

»Ti sediš na očeh. Sile mu ni, čeprav je njegova žena vmes.«

»Že spet ta baba?«

»Ha, Čenčar je dedec! Poglej ga, saj kar slači z očmi! In gori kot zrel snop.«

Klemena je urezalo. Te oči in ta ogenj je tudi njegovo mater. — In ta hudič je mešetaril. Vse bi prenesel; tudi zle oči nekaterih sosedov. Ali Čenčarja in Škržata nikoli!

»Kaj hodi še tja góri?« je vprašal radovedno Jernej.

»In še nekam drugam.« Škržat je škodoželjno pomežiknil. »Na tri plati, da je večja izbira.«

»Aha! Znabiti na Grapo?«

»Ne, ne! Sem na to stran!«

»E, ne bo! V Zavrtéh nima kam, v Župnici bi ga že namazali, če bi se upal.« Napeto je Jernej pričakoval.

Škržat se je ozrl na Klemena s poudarkom: »Denar, moč, pa postava za to! Cel svet je lahko njegov!« Preden je odšel, je še povabil: »Oglasi se kaj pri Slancu, grem tja!«

Ko ni bilo Škržata več, je oče Jernej nekako doumel zadnje besede o Zavrtéh. Kakor bi mu srce zastalo, se je spomnil s strahom hčere Ančke. Njen mož je prileten, neroden, četudi trden kmet; Ančka je še kot gartroža, polna in zapeljiva. Ozrl se je v Klemena, ki je tudi nabiral misli za Škržatom, kakor bi ga vprašal, ali je njegova slutnja prava. Zgubal je ves obraz. »Ti, Klemen, k Slancu pojdeva! Poizvedeti moram nekaj.«

»Zaradi hoste?«

»Ti bom že dejal. Saj boš slišal!«

Vstala sta.

»Vzemi, vzemi harmoniko! Bomo lažje pili.«

Ko sta odhajala, je bil Jernej že ves pri Škržatu. In tudi, če ni bila resnica, kar je sumil, je tisti hip zasovražil soseda Čenčarja.

(Dalje prih.)

Na Gorenjskem je lušno.

Pust. V predpustnem času je Gorenjec zelo vzdržen in trezen. On ne veseljači tako, kakor je zlasti po mestih navada. Pleše le, če gre na ženitnino, drugače pa zaslišiš muziko po gorenjskih gostilnah bolj poredko. Pač pa je pustni dan ves njegov.

Gospodinje se na pustni torek postavijo s tem, da nacvro lepo rumenih krofov in takozvanih »flancatov« (v Vižmarjih jim pravimo »hlancati«). Fantje pa se po kosilu napravijo v pestrobojne »maškare« in z godcem na čelu (ki je tudi maskiran), korakajo po vasi od hiše do hiše in pobirajo flancate v za to pripravljeni koš, ki ga nosi maskara, ki je opravljena skoro tako, kakor so na Miklavžev večer parkeljni. Pred tem »košarjem« imajo zlasti otroci velik strah, kajti »košar« ima nalogo razganjati otroke, katerih se cela gruča drvi za maskarami.

Po njih hišah, kjer so že odrasla dekleta, zaplešejo maskare z njimi par poskočnic, seveda če to dovolijo stariši.

O mraku pa napoči veliko veselje za otroke. Saj so pa tudi v ta namen že dva dni pobirali po gozdu suho vejevje in tudi iz domačih drvarnic je izginila marsikaka butara, samo da je bil doli na »gmajni« večji kup. Halo, zdaj pa le skupaj in »pusta žgat!« Vsi otroci so oboroženi z brezovimi metlami, v katerih so potaknjeni oblanci. Ko zazvoni Ave, so že vsi pri kupu in med tem, ko eden užge gromado, zažgejo vsi drugi svoje metle in med glasnim vriskanjem tekajo okrog gromade s temi »bakljami«, ki se vidijo od daleč kakor goreče vešče. Čim večja je gromada drv, tem dalje traja rajanje. Šele, ko je kup suhljadi popolnoma upepeljen, se odpravijo otroci vsi hripavi domov.

Doma se pa potem na pustni večer vrši večerja, kakoršne ni nikoli v letu. Najprej pride na mizo juha z govedino, potem prašičja pečenka z zeljem, prekajena svinjina, klobase, krofi, flancati in liter ali, če je številnejša rodbina tudi dva litra vina.

Po večerji pa gre gospodar, gospodinja in — razun malih otrok — vsa družina v bližnjo gostilno, kjer se že od popoldne glasi harmonika in morda še kako drugo trobilo. Starejši ljudje posedajo k mizam, mladina pa pleše, raja in vriska ter bije s petami ob tla. Saj je nocoj to veselje dovoljeno in tega jim ne krati tudi najbolj strogi oče oziroma gospodar. »Da bo debela repa in korenje, mora biti na pustni večer norenje«, pravi gorenjski pregovor in to je vzrok, da se na pustni večer celo marsikateri starejši par zasuče po podu.

To rajanje traja do polnoči. Potem se pa vzdignejo in se odpravijo domov, kajti napočil je sveti postni čas, katerega Gorenjec še vedno z vso spodobnostjo uvaža. Le nekateri mladi nepridipravi ostajajo črez polnoč v gostilni.

Post. Kakor sem že omenila, je Gorenjec v postnem času, bodisi v štiridesetdanskem postu, bodisi druge, od cerkve zapovedane postne dni zelo vzdržen, tako glede razveseljevanja kakor tudi glede uživanja jedi in pijače. Da bi se on na primer v postnem času poročil, pa magari naj bi opravil še tako skromno »tiho poroko«, do tega ga ne pripraviš nikdar in za noben denar. Odvrnil ti bo: »V postnem času se kaj takega za kristjana ne spodobi. V postu se ženijo vrabci in mački«.

Pa tudi šumnega godovanja in drugih podobnih zabav se naš človek v postnem času izogne, če le mogoče. Ako so na primer v postu fantje ponoči na vasi zapeli in zavriskali, to starejšim ljudem že ni bilo po volji, češ, vsaj sedaj, v svetem postnem času, naj bi dali mir.

Istotaka vzdržnost velja glede jedi. Zlasti strogo pa je bilo to v prejšnjih časih. Moja pokojna mati je često pripovedovala, da za časa njene mladosti (pred 70. leti), v vsem štiridesetdanskem postu niti enkrat niso zajutrkovali, razun če je bil kdo bolan. Ves post niso pokusili mesa, ne zabelili jedi z mastjo, nego vedno le s surovim maslom.

Pa tudi poznejše čase se je post zelo strogo držal. Spominjam se, ko sem bila še otrok, sem nekoč na pepelnico zjutraj hitela h krožniku, na katerem je ostalo še par krač flancata od pustnega dne, hoteč ga ugrizniti. Toda mati mi je iztrgala flancat iz rok ter zavpila razjarjena: »Boš pustila, ali ne veš, da so flancati ocvrti na masti, danes pa je velik post«. — Seveda so se mi potem zaman sline cedile.

V dokaz, kako strogo se je pri nas držal post, naj služi še to-le: Nekoč sem bila zelo nevarno bolna. Mati mi je prinesla čiste mesne juhe. Da bi se prepričala, če ni morda prevroča, jo je vzela žličico v usta, a ker je bil tisti dan ravno petek, je juho potem — izpljunila.

Zadnja leta je cerkvena oblast post zelo omilila in od tedaj je začel tudi Gorenjec polagoma opuščati svoje trde postne navade. Strogo se pa vzdrži še sedaj mesnih jedi naslednje dneve: vse petke v letu, sredo, petek in soboto v kvatrnem tednu, na pepelnico, zadnje tri dni velikega tedna in dan pred Božičem.

Velikanoč. Predzadnjo nedeljo pred Veliko nočjo, to je »Tiho nedeljo« se bere po cerkvah evangelij sv. Janeza: »Judje hočejo Jezusa kamnjati, Jezus pa se jim skrije.« V spomin na to evangelijsko poročilo zakrijejo v cerkvi vse altarje z modrim zagrinjalom. Z

ozirom na to tudi pri nas po vseh hišah zakrijejo to nedeljo sv. razpelo z modrim ali črnim zagrinjalom in ostane tako zakrito do Velike sobote.

Prihodnjo »Cvetno nedeljo« pa že vse bolj veselo diši po Veliki noči. Zlasti mladina ima svoje posebno veselje z butarami, katere nese k veliki maši k blagoslovu. Nekateri navežejo na butaro toliko jabolk in pomaranč, da se kar šibi. Odrasli ljudje, in to posebno ženske, pa neso k blagoslovu oljkove veje.

Spominjam se, ko sem prinesla butaro iz cerkve, jo je oče takoj razvezal in napravil iz posameznih palic več »papeževih križev«, ki so sestojali iz ene navpične palice in dveh počez. Te križe je potem zataknil po vseh gospodarskih poslopih za strešni tram. En križ je nesel tudi v kozolec. Ti križi varujejo poslopja pred ognjem. Tudi strela baje zelo redkokdaj udari v poslopje, kjer je zataknen »papežev križ« iz blagoslovljenega lesa.

Oljkovo vejo smo postavili v kot za sv. razpelo. Kadar se je pripravljalo k nevihti in se je bližala huda ura, je mati odlomila nekaj oljkovih vejic in jih zažgala na ognjišču. Ta »žegnani ogenj« zabrani, da bi udarila strela v hišo.

Kakor znano, ustavijo na Veliki četrtek in petek po katoliških cerkvah vsako zvonjenje. Splošna govorica je, da gredo takrat zvonovi v Rim. Pri nas pa pravimo, da zvonove »zavežejo«. Mesto zvonov klopota raglja. Ta dva dneva se vsakdo boji umreti. Naš človek je veren in ve, da kadar se oglasi mrtvaški zvon, pomolijo vsi, ki začujejo zvoniti, par očenašev za dušo pokojnika. Raglja pa se čuje k večjemu do najbližje hiše, zato potem ta običajna in splošna molitev izostane. Pa še nekaj je. »Glas blagoslovljenih zvonov oblake prodere« in doni na uho nebeščanov, ki zaprosijo Boga, naj bo milostljiv tej duši. Raglje glas pa gotovo ne sega do nebes in torej ne more opozoriti nebeščanov, da bi prosili za dušo takrat umrlega človeka. Zato ima naše ljudstvo veliki teden vse večji strah pred smrtjo kakor pa o drugem navadnem času.

Na Veliki petek imajo gospodinje dovolj posla s pečenjem kolača, barvanjem piruhov in pripravljanjem vsega, kar je treba nesti drugi dan k blagoslovu. Blagoslov se vrši na Veliko soboto popoldne pred procesijo. Iz hiš, ki stoje blizu župne cerkve, neso jestvine v cerkev, po okoliških vaseh pa znosijo vse v eno določeno hišo. Tja pa se pripelje kaplan in blagoslovi jedila.

Jedi, ki se neso k blagoslovu, se nalože v jerbas. Po navadi pride notri: pleče ali gnjat, en kolač ali tudi dva, korenina hrena, nekaj jabolk, pirhov (jajec), pomaranč in oblati. Ko je jerbas naložen, se pogrne z lepim poškrbljenim (šterkanim) prtom.

Čim bolj zvrhano je naložen jerbas, tem imenitnejše je. V naši vasi še vedno vedo povedati o neki »Jeri«, ki je v ta namen, da bi bil jerbas višji, podtaknila notri — ker drugega ravno ni imela pri roki — par starih čevljev. Nesreča pa je hotela, da ji je padel jerbas z glave in čevlji so se zakotalili ravno pred mladeniča, katerega je ona posebno rada videla (Glej knjigo: Manica Komanova, Šopek samotarke, stran 58. »Nesrečni kolač«).

Jerbase neso dekleta na glavi. Katera pride od blagoslova prva domov, se še isto leto omoži. Seveda so se morala dekleta večkrat prepričati, da to ni vedno res.

Okrog 5. ure popoldne se vrše iz župnih cerkva svečane velikonočne procesije, katerih se razun poedinih varuhov in bolnikov udeleže skoro do cela vsi.

Drugi dan, to je na Veliko nedeljo, ko smo prišli od prve maše, smo še le smeli pokusiti »blagoslov«. Ta običaj je bil precej slovesen. Jerbas smo postavili na klop poleg očeta. Oče je najprej vzel oblat in ga raztrgal na toliko delov, kolikor je bilo nas, družinskih članov. Te koščke smo morali najprej pojesti. Potem je razrezal nekaj pirhov in jabolk, narezal poštene kose gnjati in kolača in nam razdelil. Mati pa je med tem postavila na mizo polno skledo okusno pripravljenih repnih olupkov in uživanje se je pričelo.

Kosti blagoslovljenega plečeta ne smejo priti v smetišče, nego jih vržejo v peč, da se vpepele. Lupine od pirhov pa potrosijo po oknih, kar je baje zelo dobro sredstvo za odvrnitev strupenih kač.

Na velikonočno nedeljo so gostilne večinoma prazne. Vsa družina ostaja lepo doma. Tudi fantje se zbirajo le okrog domačih oglov in sekajo pirhe.

Pač pa je potem drugi dan, t. j. velikonočni pondeljek, vse bolj živahno. Ta dan se delijo pirhi vsenavskriž. Pod besedo »pirhi« je mišljeno vse, kar se daruje za Veliko noč. Tako na primer dobi služkinja od gospodinje za pirhe krilo ali robec, ki je navadno rudeče, ali vsaj zelo žive barve. Gospodar daruje hlapcu klobuk ali hlače, stari oče prejme vivček ali tobak za nosljanje, babica zavojček kave itd.

Po kosilu pa se prične raznašanje in prinašanje pirhov vseppek. Otroci gredo s pirhi k raznim stricem in tetam, toda to je le nekaka zamenjava, kajti domov pridejo še bolj, ali pa vsaj tako obloženi, kot so šli od doma. Tudi k svojim botrom gredo otroci po pirhe.

Popoldan krenejo možaki nekoliko v gostilno, da pri merici vina uganejo kako modro. Proti večeru pride za njimi tudi mladina, za katero naroči gostilničar kakega harmonikarja, ki poskrbi, da mladi svet s par poskočnimi polkami zaključi velikonočne praznike.

(Dalje prih.)

O kmetijskem kreditu.

Beseda kredit izhaja iz latinskega glagola »credo« (izgovori: kredo), kar pomeni: jaz zaupam. Kredit je torej ono, kar komu zaupam. V gospodarskem pogledu pomeni kredit ono, kar sem komu dal na up; pomeni torej tudi toliko, kakor posojilo. »Ti imaš pri meni toliko in toliko kredita!« pomeni, kakor vemo iz vsakdanjega življenja to-le: »Ti lahko dobiš pri meni toliko in toliko blaga na upanje ali pa: Ti si lahko od mene izposodiš toliko in toliko denarja!« Če torej govorimo o »kmetijskem kreditu«, tedaj razumemo s tem posojila, ki jih kmet rabi za svoje gospodarstvo.

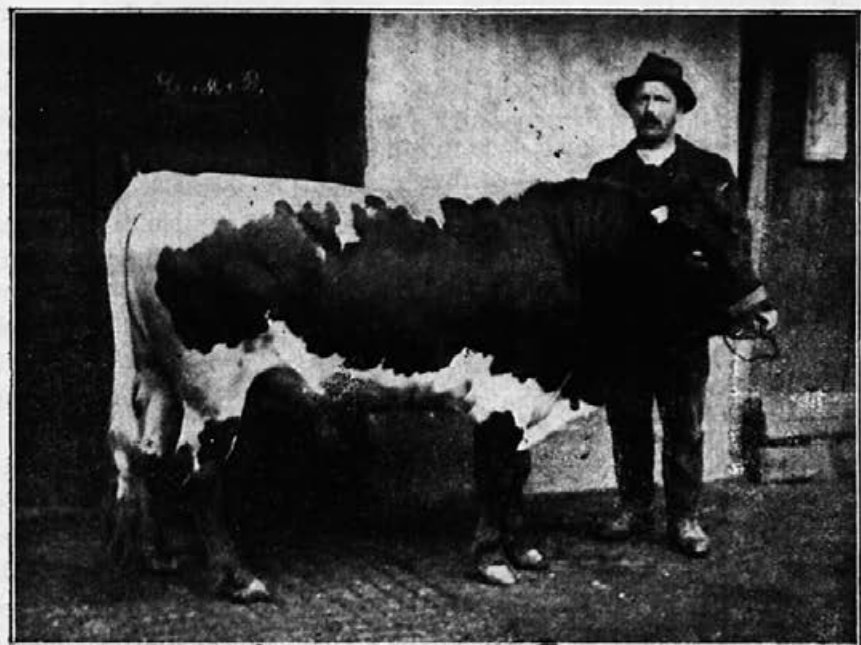
Mnogo je danes slučajev, ko kmet potrebuje posojilo v denarju. Posebno upoštevanja vredni so slučaji, ko išče posojila, da bi si izboljšal svoje gospodarstvo: Za nakup dobrih kmetijskih strojev, umetnih gnojil, dobrega semena in plemenske živine, dobrih sadnih drevesc itd., ali za izsuševanje močvirnatih travnikov in podobne stvari. Ravno tako upravičeno išče kmet posojila v mnogih drugih slučajih, n. pr.: Izplačati mora doto; ali radi nesreče pri živini; radi požarne nesreče treba novih poslopij, radi dolgotrajne boležni, treba denarja za tekoče izdatke itd., itd. Skratka, vse polno je slučajev, ko mora tudi kmet najemati posojilo. A kje ga išče?

Danes najema kmet posojilo najraje pri svoji domači kmetijski posojilnici. Pred mnogimi desetletji na kmetih še ni bilo posojilnic. Takrat so morali kmetje hoditi po posojila v oddaljena mesta ali pa so se zatekali k takozvanim vaškim oderuhom. Povsod po kmetih so se našli ljudje, ki so začeli razposojevati denar, toda za take obresti, da so si izposojevalci upravičeno zaslužili ime »vaški ali kmetški oderuhi«. Pri mestnih denarnih zavodih so bile obresti tudi zelo visoke, razun tega je tam bilo mnogo sitnosti s potovanji v oddaljeno mesto, s poroki, s vknjižbami itd., tako da je glede stroškov končno prišlo na isto, ali si vzel posojilo v mestu ali pri domačem oderuhu, tepen si bil v obeh slučajih.

Kmet zelo počasi spoznava svoje izkoriščevalce; toda ko jih enkrat spozna, potem odneha z bojem še le, ko je izkoriščevalce popolnoma odpravil. Tako je bilo n. pr. z grajščaki, ki so več kot tisoč let izkoriščevali kmeta. Ampak kmet se je končno uprl in tudi zmagal, četudi je boj proti grajščakom trajal mnogo sto let. Grajščakom so sledili drugi, ki so kmeta izkoriščevali s predragimi posojili. Kmet takrat ni več nastopal z ognjem in mečem, kakor nekdanj proti grajščakom, nego iskal je rešitve v združenju s svojimi stanovskimi tovariši. Kmetje so se začeli združevati v male kmetске posojilnice, ki so bile last in v oblasti kmetov samih. S pomočjo teh

posojilnic so začeli dobivati kmetje mnogo cenejša posojila, kakor so jih poprej prejeli od mestnih denarnih zavodov in od raznih kmetijskih oderuhov.

Danes je obrestna mera v takih kmetijskih posojilnicah okoli 7% in gre navzgor najvišje do 10%. V mestnih denarnih zavodih, posebno pa v raznih bankah se še danes plačuje za posojila 15% pa do 30% in tudi več, ako vračunaš vse stroške. Kmetijske posojilnice so potemtakem najcenejše, toda tudi one so za kmeta

S premovanja bikov v občini Gorje pri Bledu l. 1924. Trileten bik gorenjske pinegavske pasme, last živinorejske zadruge v Gorjah. Bik je bil dvakrat ocenjen z 29 enotami.

predrage. Zakaj? Zato, ker kmetijsko gospodarstvo ne prenese posojil, za katera treba plačati 7, 8 ali celo 10%. V raznih državah so učeni kmetijski strokovnjaki dognali, da nesejo kmetije pri najboljši ureditvi in najboljšem izkoriščanju redno največ do 4% vloženega denarja, to se pravi: Ako je posestvo vredno stotisoč dinarjev, tedaj bo pri najboljšem izkoriščanju dalo na leto čistega 4000 Din. To velja torej za najboljšo gospodarstvo! A kako je pri nas? V ogromni večini slučajev naša posestva ne dajajo niti 2% čistega. To ne velja le za Slovenijo, nego za celo Jugoslavijo. A iz tega jasno sledi, da kmetijsko gospodarstvo ne prenese dragih kreditov, dragih posojil,

dragih dolgov. Celo ono, kar se danes plačuje kmetским posojilnicam, ki razun tega delajo brez onih pri bankah običajnih dobičkov, je za kmeta preveč. Iz tega sledi, da je treba kmetu preskrbeti še cenejši denar, cenejša posojila, kakor jih ima danes na razpolago.

Kdo naj tu pomaga, kdo naj da cenejši denar za kmetška posojila na razpolago? Dati ga mora država! Saj ga je dala tudi že drugim. »Narodna banka« ima od države pravico izdajati papirnati denar in dovoljevati posojila za nizke obresti. Obrestna mera naše »Narodne banke« znaša za posojila že več let 6%. To so v naših razmerah vsekakor zelo ugodna posojila, celo ugodnejša, kakor pri naših kmetških posojilnicah. Toda ta »Narodna banka« za kmeta nima posojila. Menda niti eden kmetovalec v državi nima posojila od te banke, dasiravno razposodi ta banka vsako leto mnogo milijard dinarjev! Kmet tega denarja ni deležen, dobe ga samo fabrikantje, veliki trgovci in razne banke. Po zakonu bi morale dobivati tudi kmetške posojilnice, toda to je ostalo lepo na papirju. »Narodna banka« za kmeta nima denarja, tudi za kmetške posojilnice ne, pač pa ga dobe banke za 6%, a kmet in kmetška posojilnica si isti denar lahko izposodita od mestne banke za 20%, pa tudi dražje! Človek bi se od čudenja križal in od jeze bičal, kadar razmišlja o takih krivicah, ki jih država sama dela kmetškemu, to je svojemu najštevilnejšemu in najvažnejšemu stanu!

Država je torej že preskrbela s cenimi posojili industrijo (fabrikante), veliko trgovino in banke, a v poslednjem času se urejuje isto vprašanje še za obrtnike (rokodelce). Kmetje pridejo tudi v tem pogledu zadnji na vrsto, kakor pri stanovskih zbornicah. Toda prišli bodo na vrsto, ker od te svoje upravičene zahteve ne bodo več odnehali. Vprašanje je samo, keda j se bo to zgodilo in kako se bo izpeljalo.

Resnici na ljubo bodi povedano, da v Beogradu rešujejo vprašanje kmetijskega kredita že od l. 1920. Takratni kmetijski minister g. dr. Velizar Janković je izdelal zakon o kmetijskem kreditu. Ta zakon pa je bil popolnoma zgrešen že radi tega, ker bi se bil od države določeni denar porabljal čisto strankarsko. Nastal je hud odpor in prvi zakon je propadel. Na to se je pripravil drugi zakon, ki je bil l. 1924 v narodni skupščini z večino glasov tudi sprejet, dasiravno je nesprejemljiv! Ogromna večina kmetov v državi namreč zahteva, da se naj od države določeni denar razposodi že obstoječim kmetским posojilnicam in njihovim zvezam, a od tod ga dobe kmetje. To bi bilo najsigurnejše in najenostavnejše. Večina narodne skupščine pa na to ni pristala, nego je sklenila, da se morajo za razposojanje tega denarja po celi državi ustanavljati

čisto nove posojilnice in nove zveze. Ne le, da bi tako delo bilo nepotrebno, ono bi bilo, kakor je iz dotičnega zakona razvidno, tudi drago in sicer tako drago, da bi slovenski kmet plačeval za tak državni denar več, kakor plačuje danes pri kmetских posojilnicah. Od takega denarja bi imeli koristi le kmetje v južnih krajih države, kjer kmetских posojilnic sploh ni ali pa so še zelo slabe in redke. Radi tega je popolnoma razumljivo in v redu, da so se uprle proti takemu zakonu vse kmetске posojilnice in njihove zveze ne le v slovenskih in hrvatskih, nego tudi v srbskih krajih. Na izvršitvi slabega zakona vztrajajo samo oni, katerim so od kmetov samih upravljane kmetске posojilnice trn v peti in bi hoteli tak način davanja kmetских posojil, da bi se kmet vedno čutil odvisnega od nekoga, ki niti po poklicu, niti po sreči ni kmet!

Zahteva kmetov je torej, da država stavi na razpolago potrebno svoto denarja in ga da kmetским zadružnim zvezam oziroma kmetским posojilnicam, kjer bodo kmetje s tem denarjem ravno tako sami gospodarili, kakor danes že gospodarijo z drugimi denarji, ki jih narod zaupa kmetским posojilnicam. Država naj nadzira, kako se v posojilnicah s tem denarjem gospodari, v vse drugo pa se naj ne vtika. Če bo prišlo do take rešitve tega vprašanja, potem bo stvar dobro urejena; če pa vladajoči na to ne bodo pristali, potem bo slabo urejena, a škodo od tega ne bo imel le kmetски stan, nego cela država. Kmetски stan je namreč od dne do dne v večjih težavah in v večjih dolgovih. Ako mu država tu ne priskoči hitro na pomoč z dobro urejenim kmetским kreditom, tedaj se bo začel ta najvažnejši stan, ta temelj države majati. A zgodovina navaja polno slučajev, kakšna škoda je zadela one države, ki so pustile priti tako daleč!

Fran Malasek:

Na kaj je treba gledati pri živinoreji?

Prevdaren živinorejec more na dva načina oplemenjati svojo živino: ali pari le čistokrvno živino ali pa križa živino sorodnih vrst. Kdor hoče obdržati dobre lastnosti pasme, se poslužuje prvega načina, to je čistokrvne plemenitve. Na ta način utrjuje že obstoječe dobre lastnosti živali, n. pr. mlečnost, raščo i. t. d. S parenjem čisto pasemskih živali dosežemo torej izravnavanje telesnih oblik in ustatenje lastnosti. Strah pred slabimi posledicami sorodne plemenitve je v tretjem in četrtem kolenu neutemljen, zlasti pri zdravih in dobro razvitih živalih. Nevarnost nastane šele pri plemenitvi v petem ali šestem kolenu, zlasti če uporabljamo ožjesorodno ali tako zvano krvno plemenitost. Enako nevarno je, če nismo pri odbiranju ple-

menskih živali previdni, ker se utegne pasma pomehkužiti ali degenerirati. Pojavlja se oslavljenje spolnega nagona, zarod je slabo razvit, mlečnost nazaduje, okostje in mišičevje pa propadata. Če opazimo te znake degeneracije živali pravočasno, tedaj napako še lahko popravimo s tem, da parimo le zdrave živali. V nasprotnem primeru nam reja opeša.

Drug način plemenitve, to je križanje, pa uporabljamo, kadar hočemo doseči izpremembo telesnih oblik in izboljšanje lastnosti z ozirom na užitek. Križanje izvedemo na ta način, da parimo poedince raznih pasem. Pri živalih čistokrvne pasme lahko računamo s tem, da bodo podedovali mladiči lastnosti staršev. Če je krava dobra mlekarica in bik mlečnega rodu, potem bosta te lastnosti vsaj v enaki meri tudi pri mladiču. Pri križanju pa se podedujejo lastnosti staršev neenakomerno. Včasih daje značaj mladiču samec, včasih pa samica. Zategadelj parimo kravo, slabo mlekarico, z bikom dobrega mlečnega rodu, katerega lastnost bo potem mladič podedoval. Kadar hočemo dobiti dobro pitovno živino, tedaj pa združimo kravo, slabo mlekarico, z bikom, ki je hitro rastel in se hitro redil.

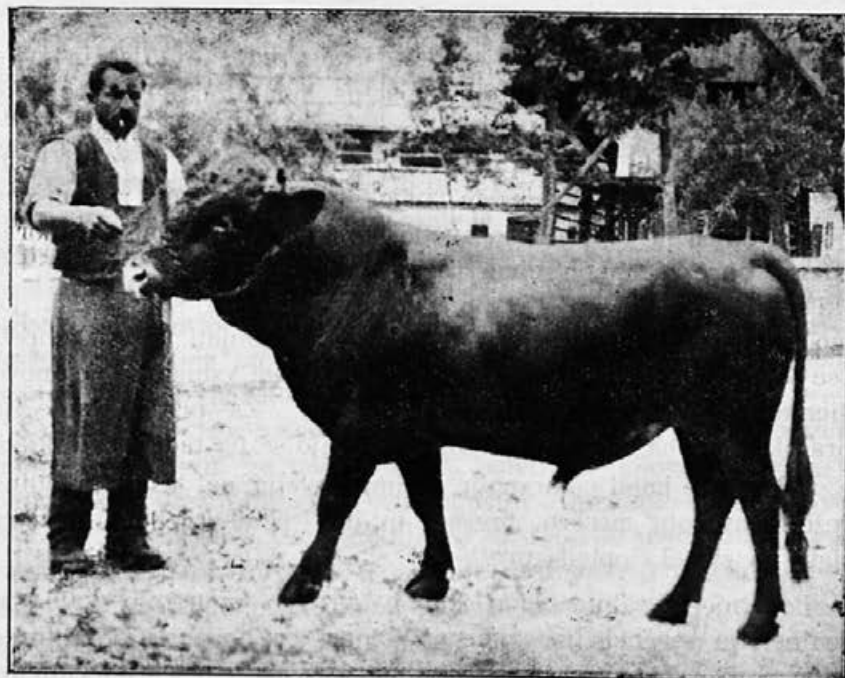
Na ta način si vzgoji vsak živinorejec s križanjem lahko svoje pleme. Treba pa mu je pri tem postopati samo smotreno, da zbira namreč za pleme le one živali, ki se najbolj približujejo njegovim zahtevam.

Ako bi začela reja pešati, si je treba preskrbeti takoj novega bika čiste pasme, in sicer iz drugega kraja. Najbolje je pač kupiti originalnega bika dotične pasme.

Pri upeljanih živalih se često njih telesne lastnosti izpremene, ker živalim ne prija nove razmere in podnebje. Živali se izprevržejo, odnosno pokažejo lastnosti, ki jih niso imeli njih starši, temveč njih prastarši. V takih primerih je edino sredstvo za odpomoč uvoz originalnih plemenjakov.

Star izrek pravi: Parimo podobno s podobnim, da dobimo podobno. Zpomniti pa si je treba, da napaka ne izenači protinapake, temveč napaka izgine, če parimo slabo ustvarjeno žival z dobrim plemenjakom. Krava z vdrtim hrbtom se ne sme pariti z bikom, ki ima izbočen hrbet, temveč z bikom ravnega in širokega hrbtna in telesa. Matere morajo biti podnebju prilagodene, biki pa dobre molzne pasme. Boljše je pariti velike kakor majhne živali. Razmeroma po teži pojedó namreč enako, rastejo pa hitreje. Tudi starost obeh spolov naj bo primerna. Na mlade telice ne puščajmo pretežkih in starih bikov in tudi prezgodaj ne puščajmo! V tem oziru se pri nas dosti greši. Rastoče telice puščajmo s poldrugim. počasi se razvijajoče z drugim letom.

Nad vse dobro je, vestno zabeležiti vse dogodke pri živinoreji v živinorejsko plemensko knjigo. Iz take knjige je razvidna vsa plemenska poraba krav in bikov, kakor tudi potomstva. Posebno važno je tudi zapisovati mlečnost vsake krave. Če imamo štiri krave, katerih ena da 1200, druga 1500, tretja 1800 in četrta 2000 litrov mleka na leto, potem vemo, da nam je s posebno pazljivostjo gojiti le potomstvo zadnjih dveh krav. Žlahtnim živalim pa je treba seveda pokladati dobro krmo, ter jih skrbno negovati. Stelja mora biti dobra, hlevi pa zračni in svetli. Ves živinorejčev uspeh odvisi od njegove predvarnosti in pazljivosti. Dogaja se zato dostikrat, da imata dva soseda pri skoro istih okoliščinah popolnoma drugačno živino. Zavedati se je pač treba vedno, da se vsak trud za živino izplača.

S premovanja goveje živine v Bohinjski Bistrici l. 1925.: 3 leta star bik enobarvne staro-bohinjske pasme, kateremu se je prisodilo 28 enot, last posestnika Ivana Pekovca v Stari Fužini št. 41. Enobarvnih goved starobohinjske pasme je danes že prav malo, dobe se le tu pa tam v Zgornji dolini Bohinja. Te živali se odlikujejo po mlečnosti in veliki odpornosti.

Pelargonije.

Vse polno imamo ljubeznjivih cvetlic, ki nam lepšajo in blagoslovljajo življenje v domači hiši in z oken, hodnikov, balkonov prijazno pozdravljajo mimoidočega tujca. Ali pelargonije prednjačijo s tako odličnimi lastnostmi, da zlasti v solnčnem poletju ne more njih pogrešati ne kmetska ne gosposka hiša.

I. Med najstarejše in najpriljubljenejše okrasne rastline spadajo navadne pelargonije ali geranije. Znale so tudi pod imenom »pasaste«
pelargonije (*pelargonium zonale*), ker imajo na zelenem listju rjavkast pas, ki se na solncu močnejše pojavi, in pod imenom škrlatne pelargonije, ker so nekdanj prevladovali v tej skupini le škrlatne boje; danes pa imamo med njimi že prav učinkovite vijoličaste, rožnate in čisto bele sorte z enojnim in piganim cvetjem. Pri mnogih novejših sortah je zaradi primesi tuje krvi značaj prvotne pasaste pelargonije že močno zabrisan.

Pelargonija je kot lončnica prav hvalevredna cvetlica in malo izbirčna. Uspeva v vsaki zemlji, rajši pa ima težjo nego prelahko prst; le na manj solnčnih krajih je umestna saditev v lažjo prst s primesjo peska, da s tem prisilimo nagon cvetenja. V dobi rasti zahteva zmerno zamakanje in najobilnejše cvete v razmeroma majhnem loncu na zračnem in svetlem prostoru. Spomladi jo moraš primerno obrezati. Nepotrebne rogovile popolnoma odstraniš in na vsaki mladiki pustiš le štiri do pet očes. Presadi šele tedaj, ko začne na obrezani rastlini ostala očesa že poganjati, ali pa obreži ko se je presajena rastlina že ukoreninila in se vzbudi v njej novo življenje. Tudi korenine primerno skrajšaj. Za prezimovanje je dobra hladna soba, kjer ne zmrzuje. Ohranijo se pa tudi v suhi kleti.

Kdor hoče imeti pelargonije pozimi v cvetju, naj krepke rastline obreže v avgustu mesecu, presadi in jih jeseni začetkom oktobra postavi na svetel, toplejši prostor.

Potaknjenci rabijo nekaj tednov, predno napravijo kalus in korenine. Na senčnem in primerno toplem prostoru se ukoreninijo navadno brez težave, na solnčnem oknu se pa naj lonec s potaknjenci prekrije s steklenim zvoncem, da listi ne ovenejo. Da v vlažni prsti potaknjenci ne prično gniti, je dobro primešati nekoliko ogljenega prahu ali vsaj finega peska (mivke). Za rano spomladno cvetenje napravljajo vrtnarji potaknjence že poleti.

Navadnih pelargonij imamo danes bogato izbero. Vsaka dobro preizkušena in stanovitna sorta ima svoje ime, ki si ga je treba zapomniti. V novejših sortah so izboljšali čistost barve in velikost

cveta, pa tudi v njih rasti se kaže vpliv požlahtnjevanja; od dobre lončnice se zahteva jedra in izrazita rast z lepo grmičasto obliko.

Izmed slavljenih lepotic naj bodo omenjene: Meteor (rdeča), Beaute Poitevine (rožnata in napol pitana), W. Pfitzer (oranžasto rožnata), Covent garden white (bela).

Najbolj razširjene so pri nas, zlasti po mestih, ognjenožareče »meteorke«. A med njimi se marsikod opazijo grdo rogovilaste rastline. Meteorka je že po svoji krvi visokorastoča sorta in ne napravi zastavnih stranskih poganjkov ako je k temu ne prisilimo. Da dobimo stranske veje in stasito rastlino, moramo pravočasno regulirati (uravnati) rast, torej že mlademu ukoreninjenemu potaknjencu, ki živahno žene, odščipniti vršiček.

Vobče so pasaste ali navadne pelargonije (geranije) v vrtnarstvu izredno porabne in razširjene. Ker se dobro počutijo baš na suhem zraku, so za svetle stanovanjske sobe in solčna okna mestnih ulic skoraj nenadomestljive.

II. Velikocvetne ali žlahtne pelargonije nazivajo nekateri tudi »angleške« pelargonije, a to ime je manj točno, ker so si pri požlahtnjevanju današnjih tržnih sort poleg Angležev pridobili mnogo zaslug tudi nemški in francoski vzgojevalci.

Te pelargonije se od pasastih pelargonij v marsičem razlikujejo. Njih rast ni tako močna in je bolj vejnata, listi so bolj trdi in nabrani, posamezen cvet mnogo večji in uglednejši. So pa tudi mnogo občutljivejše in se v polni meri uveljavljajo kot krasotice le v loncih na zavarovanem prostoru. Dočim navadne pelargonije že v prvem letu pokažejo vso svojo bujnost, pa žlahtne pelargonije, gojene v sobi, šele drugo ali tretje leto razvijejo polno življenjsko silo.

Močnejšega prirezovanja ne prenesejo. Če jih je treba z nožem otrebiti in skrajšati, se naj to zgodi poleti po glavnem cvetju. S spomladnim obrezovanjem bi cvet uničili. Odrezane mladike porabimo za potaknjence. Za potaknjence so dobri le jedri, trdikasti in čvrsti, ne pa vodeni in gobasti poganjki! Nepokriti potaknjenci se jako težko ukoreninijo. Ko se napravijo koreninice, naj se potaknjencem odščipne vršiček, da dobimo nizke in zastavno raščene rastline. Pozimi zahtevajo mnogo svetlobe in svežega zraka in zmerno hladen, ne pretopel prostor; če stoje pretoplo, se na njih brž pojavijo listne ušice.

Pri žlahtnih pelargonijah so nam dala zadnja desetletja izredno dražestne novosti. Dobili smo sorte, ki bogato cveto ne le spomladi, ampak skozi celo poletje. Zato se uporabljajo že tudi žlahtne pelargonije za okrasitev balkonov in hodnikov, seveda z uspehom le na zavetnih prostorih.

III. Najdragocenejši material za okrasitev oken in balkonov nam pa nudijo viseče pelargonije ali bršljanke. Te pelargonije so bujnovajnaste z vitkimi, visečimi stebli in gladkorobnimi, svetlimi in mesnatimi listi. Kjer se bršljanke dobro počutijo, napravijo čez 1 meter dolge pogonjke. V bogato urejenih cvetnih parkih jih sadijo v viseče ali na stojala postavljene košare, kjer se veselo košatijo v bujni obilici sijajnega cvetja. Slično kakor fuksije se tudi krepko rastoče bršljanke lahko vzgoje v visokodebelni obliki (kot drevesca).

Bršljanke so baš tako malo občutljive kakor navadne pelargonije. Mnogo solnca — to je zanje vir življenja. Razmnožujejo se s potaknjenci kakor navadne pelargonije. Vso svojo krasoto in najbujnejše cvetje razvijejo šele po dveh, treh letih. Treba je torej gledati, da jih dobro prezimimo; za prezimovanje so najboljše svetle, hladne sobe. Spomladi moramo prezimljene rastline dobro očistiti, a skrajševanje je odveč. Treba je le vzeti prostorne zabojčke in krepko zemljo (kompostnico ali gnojno prst), skrbno zamakati in v dobi največje rasti še pomagati z razredčeno gnojnico iz kurjeka. Tri starejše, krepko razvite bršljanke izpolnijo potem eno okno tako, da razkošno žari od samega veselega cvetja.

Vsega priznanja vredne sorte visečih pelargonij so: *L' Etincelant* s pitanimi, ognjeno škrlatnimi cvetji; *Enchantress*, živahno rožnata; *Rheinland*, vijoličasta, in druge.

IV. Z opisanimi pelargonijami sta v ozkem sorodstvu tudi muškatka ali citronka in roženkravt ali žeravec z drobnimi, neuglednimi cvetki in vonjivo dehtečimi listi. Za pušelj jih ne manjka v nobenem našem kmetskem domu, kjer je še ostala pristnost slovenske domačije.

Anton Globelnik:

Radič (*Cichoria Intybus*).

Pred nekaj leti sem opisal v »Dolenjskih novicah« radič. Zdi se mi, da ne bo napačno, če svoj opis obnovim tudi v našem listu.

Radič ni nič drugega kakor kultiviran regrat, ponekod cikorjevec imenovan. Radič je med našim ljudstvom že od pamtiveka poznan kot užitna rastlina. Nekateri trdijo, da se je izkazal radič prvič kot užitna rastlina in izborna hrana ob hudi lakoti, kar je zelo lahko mogoče. Saj so morali med svetovno vojno stradajoči ljudje čestokrat uživati tudi kaj takega, kar jim je bilo sicer zoprno in kar se jim je sčasoma vendar priljubilo. Mimogrede naj omenim, da smo leta 1889, ko sem obiskoval šolo na Grmu pri Novem mestu — tedaj pod vodstvom velezaslužnega vodje R. Dolenca — pošiljali z Grma

na novomeški trg različno zelenjavo, kakor zlasti paradižnike, melancane, melone in angurije. Ker so bili vsi ti sadeži za kupce le neka redkost, zato se niso mogli spraviti v denar. Tudi kultiviranega radiča tedaj ljudje še niso poznali. Dandanes je glede tega seveda pač vse drugače.

Naj preidem tedaj k stvari. Radiča je več vrst in sicer: trbiški radič, goriški radič ali salatnik, postrvnik ali forelovec, magdeburški radič in industrijski radič. Prve štiri vrste radiča služijo ljudem za zelo priljubljeno salato, industrijski radič pa se uporablja deloma za živalsko krmo, deloma za cikorijo.

Radič se obdeluje tako-le: Seje se ga zgodaj spomladi (salatnik tudi večkrat med letom v presledkih) na dobro pognojeno in globoko obdelano zemljo in sicer samega, čestokrat pa tudi med druge rastline, kakor grah in ječmen; zadnje velja zlasti za industrijski radič. Najboljši uspehi se dosežejo, če se seje radič sam zase. Zemlja mora biti pred setvijo poravnana in dobro zrahljana. Radičevo seme se seje po navadi široko, nekako tako gosto kakor deteljno seme. Ko seme vzkali, je treba radič skrbno opleti; ko pa radič doraste, se ga lahko reže, žanje ali kosi. Pri nas se more kositi radič v ugodnem primeru po petkrat. Dobro je, če se radič po vsaki košnji takoj z železnimi grabljami fino razgrabi in na ta način nekako okoplje.

Radič je zelo hvaležna rastlina, spričo česar jo morem zelo toplo priporočati, in sicer ne le kot človeško hrano, ampak tudi kot izborno živalsko krmo. Prašiči radičeve liste — bodisi surove ali poparjene — prav radi žro in se po njih zaužitvi počutijo jako zdrave. Dotičniku, ki ima sejan radič, ni treba, da bi njegove ženske poleti stikale za svinjsko krmo po travnikih ter teptale in kvarile travo, kar se prav često dogaja. Radič je dalje uporabljen kot kavni nadomestek (surogat). Za ljudi s slabimi zobmi je treba radičeve liste skuhati, jih nato ohladiti ter pripraviti z jesihom, oljem in česnom kot salato, kar je zelo okusno.

Kako se pripravlja radič za uspešno zimsko uporabo, naj pojasnijo čitateljem nastopne vrstice. Na jesen se radičeve korenine 'zkopljejo ter na primernem prostoru v bližini hiše zasujejo v kupih, podobnih piramidam. Sredi meseca decembra ali začetkom meseca januarja se vzame nekaj radičevih korenin iz piramide ter se jih dene na gorko v hlev. Za sajenje se ob zidu ali kjer je bolj primerno, nalože koreninice na kup gnoja, ki se ga potlači. Okrog njega posadimo poševno ali vodoravno z zemljo zasute radičeve korenine. Na takem kupu zraste radič ob primerni toploti že v štirinajstih dneh. Hitra rast radiča se da izsiliti tudi v gorki gredi in v nalašč za to pripravljenih posodah. Prav praktičen način pridelovanja radičeve

salate je v cementnih sodčkih. V to svrho je treba sodček s svedrom prav na gosto preluknjati, na sredo sodčka naložiti konjski gnoj, ob sodčkovih stenah pa drobno zemljo. Nato se radičeve korenine posade s pomočjo klina v sodček. Istotako se posade tudi vrh sodčka radičeve korenine. Tako prirejen sodček se postavi potem na kak gorek prostor, n. pr. v kuhinjo. Na ta način zraste radič po razmerju toplote že v štirinajstih dneh ter daje obilno prav okusno zimsko salato. Z radičem obraščen sodček je nekaj nenavadnega, kar se po zimi prav lepo vidi. Tako prirejen radič se sme za salato dvakrat porezati. Dobro dela posebno dotičnik, ki obsadi v presledkih po več sodčkov z radičevimi koreninami, kajti s tem mu ne zmanjka nikdar okusne salate.

Prav uspešno se more gojiti nadalje radič po zimi tudi na nastopni način: vzame se približno 16 do 17 cm globoko posodo, bodisi leseno ali pločevinasto. Moja posoda iz pločevine je dolga in široka po 30 cm in 17 cm globoka. Spodaj ima luknjo za odtok vode. V tako posodo se posade na gosto in po konci radičeve korenine, se jih s primerno toplo vodo zaliva in postavi na gorek prostor, bodisi v sobo ali v kuhinjo. Kadar se vlaga korenine v posodo, takrat mora biti posoda nagnjena, ko pa je posoda do vrha napolnjena, se jo postavi vodoravno in nato zalije z vodo. Voda se mora vsak drugi dan zamenjati s svežo vodo, ker bi sicer jele korenine gniti. Če se tako postopa, tedaj se more čisto gotovo v osmih do desetih dneh pridelati zelo lepo in sočnato salato. Jaz pridelam v taki spredaj opisani posodi toliko salate, da morem nasititi z njo trikrat popolnoma svojo družino, ki šteje 12 članov. Imam štiri take posode, ki jih zaporedoma zasajam, da mi pozimi nikoli ne manjka radičeve salate.

Toda radičeve korenine imajo še neko važno prednost. Med vojno sem se naučil izdelovati iz korenin industrijskega radiča cikorijo, ki sem si jo pripravljala tako-le: Korenine industrijskega radiča sem nakopal, jih čisto zmil ter jih razrezal na male kocke, ki sem jih nato na peči dobro posušil. Posušene kocke sem sprazil na ognju tako, da so postale rjave. Med praženjem sem kocke nekoliko opral s sladkornim prahom. Ko se je vse ohladilo, sem stolkel kocke v možnarju v štupo. Tako sem razpolagal z doma pridelano, zelo okusno cikorijo, iz katere smo si kuhali kavo.

Kmetiski stan je med vsemi stanovi najvažnejši. Pred vsem radi tega, ker prideluje človeštvu hrano, a brez hrane življenje ni mogoče. Če bi tudi ne bilo še polno drugih razlogov, bi že ta okolnost zadostovala, da se z vso ljubeznijo oklenemo dela za povzdigo kmetškega stanu in s tem vseh onih rojakov, ki nam s pridelovanjem živeža omogočajo življenje. —

Delo za povzdigo kmetškega stanu je nujno potrebno. Samo malo pogledjmo v kmetovo življenje in kaj vidimo? Tisti, ki prideluje živež za vse stanove, ima prečesto za sebe najmanje, gotovo pa najslabšo hrano, ker si je deloma ne zna okusno prirediti, deloma pa je tudi prisiljen, vse boljše odprodati, a za sebe zadržati le ono, kar je manj vredno ali zelo slabo. Najvažnejši stan skoraj vedno tudi najslabše stanuje; ima najskromnejšo obleko; brez nepremagljivih stroškov mu je v ogromni večini slučajev dosegljiva le ljudska (osnovna) šola; istotako je glede zdravniške pomoči, glede poštnih, brzojavnih in telefonskih naprav, glede javne varnosti itd. itd., v ogromni večini slučajev mnogo na slabšem, kakor pa vsaj velika večina nekmetskim stanovom pripadajočih članov. Isto vidimo, če pogledamo na primer vojaško službo, ker se ljudem iz kmetškega stanu gotovo določi najtežja služba, med tem ko si vsak drugi zna priboriti prijetnejše službovanje ali razne olajšave. Ravno tako je glede zabave. Kmet se mora zadovoljiti z najskromnejšo zabavo, med tem, ko imajo mesta vse na razpolago, a tudi nekmetski stanovi z dežele se boljše zabave udeležujejo mnogo več, kakor kmetiski ljudje.

To so dejstva, ki se jih ne da oporekati, a ta dejstva nam narekujejo delo za povzdigo kmetškega stanu. Delati moramo na to, da se pravkar našteje razlike med kmetским in ostalimi stanovi čim najbolj odstranijo. Kmetiski ljudje naj dejanski postanejo jednako-pravni z vsemi ostalimi, a ne samo na papirju. Življenje človeške družbe se mora urediti tako, da se doseže ta jednakopravnost in da se odstrani današnje stanje, kjer kmetiski stan vkljub svoji veliki važnosti stvarno ni nič drugega, kakor suženj vsaj nekaterih drugih stanov.

Lepo in dobro govoriš, mi morda porečete, toda kaj ima vse to opraviti s »Kmetijsko Matico«, katere ime si postavil na čelo te razprave? Naj na to vprašanje takoj odgovorim.

Mnogo je danes že ljudi v kmetiskem, a tudi v drugih stanovih, ki odkrito priznavajo potrebo dela za povzdigo kmetškega stanu. In se tudi že mnogo dela, a v glavnem moremo, mislim, danes razli-

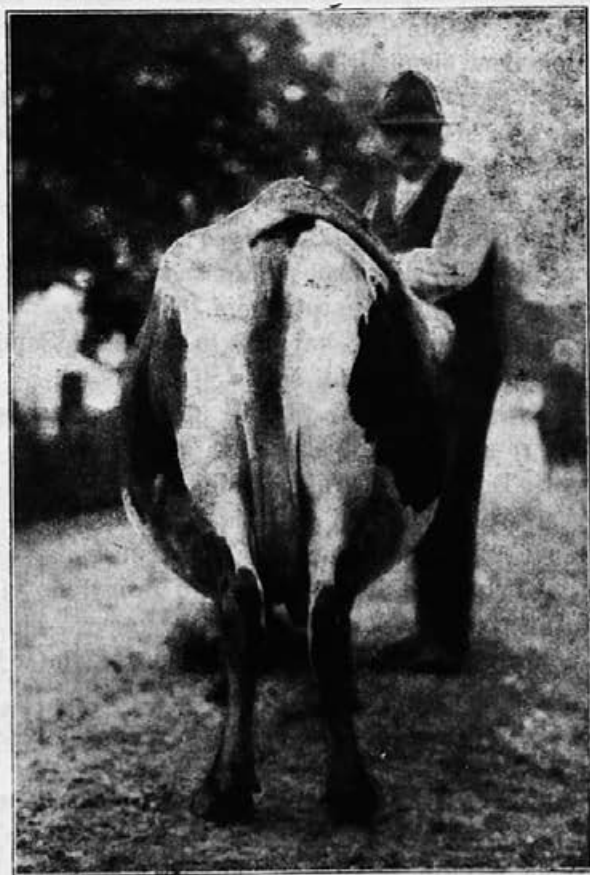
kovati tri stremljenja: Eni hočejo pomagati kmetskemu stanu s kmetsko politiko, to je s tako politiko, ki naj v prvi vrsti pazi na koristi kmetskega stanu; drugi mu hočejo pomagati s kmetijskim združništvom, torej z združevanjem kmetov v gospodarske zadruge, ki naj kmeta preskrbujejo s cenimi posojili (posojilnice) in s cenimi potrebščinami (kmetijske nakupne zadruge), mu dobro vnovčujejo kmetijske pridelke (razne prodajne zadruge), mu poceni dajejo na razpolago strojno delovno moč (strojne zadruge, združne elektrarne) itd.; tretji pa skrbe za kmetovo izobrazbo potom ustanavljanja izobraževalnih in stanovskih društev, potom predavanj, poučnih tečajev, poučnih izletov, razstav, širjenja strokovnih časopisov in knjig itd. To so danes glavna stremljenja za korist kmetskega ljudstva, a gotovo vsakdo potrdi, da so vsa tri zelo važna. Brez dvoma; vendar me opazovanje življenja uči, da moramo danes največ skrbí posvetiti tretjemu stremljenju, izobraževanju kmetskega ljudstva. Prvo in drugo stremljenje sta, kakor rečeno, istotako zelo važni, toda izkušnja nas uči, da prideta do toliko večje veljave, v kolikor večja je strokovna in splošna izobrazba prizadetega kmetskega sloja oziroma: prvi dve stremljenji (kmetska politika in kmetijsko združništvo) prideta do prave veljave še le ob čim večji izobrazbi kmetskega sloja. Iz tega sledi, da je za izobrazbo kmetskega ljudstva treba storiti še mnogo več, kakor se je storilo doslej. Dosedanji rezultati prvih dveh stremljenj to očitno zahtevajo.

Tako ugotovljeni razlogi so dali povoda za ustanovitev »Kmetijske Matice«, ki hoče širiti med kmetskim ljudstvom strokovno izobrazbo in buditi kmetsko stanovsko zavest, a to vse potom izdajanja strokovnih in naznačeni nalogi služečih leposlovnih spisov. Strokovnega in probujanju kmetske zavesti namenjenega se je pri Slovencih že poprej mnogo tiskalo, posebno v raznih listih, vendar sistematičnega izdajanja knjig v tem duhu dozda ni bilo. To praznino naj bi izpolnila »Kmetijska Matica«.

Naša »Kmetijska Matica« je organizirana na istih trgovskih načelih, kakor n. pr. »Družba sv. Mohorja« ali »Vodnikova družba«. Vnaprej je določena letna naročnina in sicer po 30 Din.—Število knjig, ki jih naročniki letno dobe, je pač v prvi vrsti odvisno od števila naročnikov. Prvo leto smo izdali 3, drugo že štiri knjige. Ali se bo pri večjem številu naročnikov povečalo število knjig ali pa se bo znižala letnina, to bodo pokazale še le bodoče izkušnje. Za enkrat je vsekakor važno to, da pri nobenem drugačnem načinu izdajanja knjig ni mogoče dati ljudem za 30 Din štiri takšne knjige, kakor jih je »Kmetijska Matica« izdala zadnje leto in kakor jih prinese slovenskemu kmetskemu ljudstvu tudi letos.

Naloga »Kmetijske Matice« je plemenita. Ne-le naš najvažnejši, nego obenem tudi najštevilnejši stan hoče »Matica« povzdigniti na višjo stopnjo, kar bo prineslo gospodarsko in moralno korist ne-le kmetiskemu sloju samemu, nego celemu našemu narodu. Zato bi bilo želeli, da si pridobi »Kmet. Matica« čim največ prijateljev in sodelavcev, piscev in takih, ki so voljni nabirati naročnike. Kdorkoli se za to naše delo zanima, naj piše na naslov: »Kmetijska Matica«, Ljubljana, Poljanski nasip 8.

Da bi se zbralo čim več dobrih ljudi k temu plemenitemu delu!

Bohinjska krava iz Češnjice v Bohinju, katera molze na leto blizu 3000 litrov mleka, last Antona Pretnar v Lescah. Krava je bila ob času fotografiranja 6½ mesecev breja. Vime je v vseh pogledih pravilno razvito; sega daleč proti popku, ovimlje se razteza preko zadnjih nog ter visoko navzgor, koža in dlaka sta fina in nežna.

Po gozdu in polju.

Janko: Tako, oče, zdaj začenja smrečje. Treba bo paziti na golobje gnezdo. Če bi hotel vsaj še enkrat zagriliti!

Dr. Erjavec: Tega ne boš čakal! Golobi so preveč plahe ptice; že davno so odleteli, takoj ko so opazili, da se bližamo.

Stanko: Nekaj posebnega pa vendar čujem tu v bližini: tur-tur! Tam na oni-le smreki nekje mora biti; čuje se, kakor bi se suha veja drgnila ob drugo.

Dr. Erjavec: Ropotavca bomo kmalu ugledali. — Le previdno! — Tam gori! Vidite?

Branko: Sem si mislil! Veliki detal¹⁸ je.

Dr. Erjavec: Da; ali pa morda tudi veš, odkod njegovo čudovito tikanje? Ne? S svojim kljunom udarja bliskovito proti koncu kake suhe veje, ki začne zato nihati.

Stanko: Ali se nič ne oglasi?

Dr. Erjavec: O, pač, kakor vse žolne. Njegov glas zveni navadno jasno pik-pik, slično postolki, kadar obvisi v zraku nad drevesnimi vrhovi, stresaje s perutnicami.

Janko: Glej, glej, oče, kaj leži tu na fleh! Sami razsekani češarki, in tu v lubju jih tiči tudi še nekaj.

Dr. Erjavec: Imenitno, Janko. Odkril si zarésno detlovo kovačnico.

Stanko: »Detlovo kovačnico«? Kaj je to?

Dr. Erjavec: Drevo, ki si ga je izbral detal, da razseka na njem brez težave z vej odtrgane storže in izlušči iz njih semena. V deblo napravi pripravne luknje, ki jih tu prav lepo vidite, in zagozdi vanje češarke. Precej ko je češarek razsekan — in to ne traja dolgo — pride drug na vrsto. Zato so kmalu vsa tla v bližini drevesa polna razčesnenih in praznih stožcev.

Branko: Napravlja torej prav občutno škodo, ker uživa borova semena?

Dr. Erjavec: O to pa še ni vse, kar predbacivamo detalom in žolnam sploh. Da prav strastno kljujejo v les, vam je znano. Seveda so vse hvale vredni, dokler se lotevajo le bolnega lesa in stikajo v njem za škodljivimi žuželkami in njih ličinkami. Silno jim pa zamerimo, kadar napadejo v svoji gorečnosti zdrav les, kadar izdolbejo v popolnoma zdravo deblo globoko luknjo ter se ugnezdijo v njem.

¹⁸ Dendrocopus maior.

Stanko: V tako lepa in trdna drevesa vendar ne morejo zasekati tolikih lukenj, da bi mogli gnezditi v njih!

Dr. Erjavec: V tem se pa motiš; lahko jim je to delo. Od zunaj vidimo res le razmeroma majhno okroglo odprtino. Če pa natančneje preiskujemo, vidimo, da vodi spočetka vegast, pozneje navpičen rov v globino. Najmanj čevelj globoko, a tudi več leže potem v razširjeni votlini bela jajca.

Branko: Priznati je treba to delo, tega gotovo ne zna nobena druga ptica!

Dr. Erjavec: Najbrž ne, Branko. Vse druge ptice, ki vale po duplih in votlinah, kakor n. pr. sove, duplarji, vodebi, škorcei, sinice in druge, morajo uporabiti vobče le naravne drevesne votline, ki nastajajo vsled preperevanja debel in odkrhnjenih vej. Sicer pa tudi žolne in detali običajno ne poiščejo zdravih dreves za svoja gnezda; izbero si taka, ki so v notranjosti že preperela. Izdolbsti morajo le okroglo luknjo, ki služi kot vhod; navpični rov v notranjosti in razširjena votlina na dnu, kjer vale, jim ne delata preglavic.

Stanko: Kaj pa brglez,¹⁹ oče, ki smo ga letošnjo zimo opazovali? Dolbe tudi ta luknje in vali v votlinah?

Dr. Erjavec: Izdolbin ne zna delati; njegov klun je mnogo prešibek za tako delo. Toda zvit je in prebrisan; od žoln zapuščene votline si izbere za gnezdišče. Le vhod zmanjša primerno svojemu trupelcu, zamaže ga deloma z ilovico, ki jo pomeša s slino.

Janko: Napol z ilovico zadelana luknja v drevesu mora biti res zanimiva!

Dr. Erjavec: Kjer jo ugledaš, tam gnezdi brglez gotovo; z mirno vestjo lahko to trdiš, kajti nobena druga naša ptica ni temu kos. V Afriki in Vzhodni Indiji je seveda drugače; tam žive v drevesnih duplih vrste takozvanih kljunorožcev,²⁰ ki odprtino zadelajo z ilovico. Samci opravijo to delo celo tako temeljito, da valeče samice dobesedno zazidajo; več tednov jim podajajo potrebno hrano le skozi ozko špranjo.

Branko: In samicam je to všeč, se nič ne branijo?

Dr. Erjavec: Jim je pač v lastno korist. Samica neke indijske vrste pomaga kar sama, z lastnimi odtrebki zadela odprtino od znotraj. —

Stanko: Glej ga, detla; tu je zopet. Tam-le gori seka na vso moč v deblo. Zdi se mi, da več škoduje kot koristi. Kaj praviš?

¹⁹ *Sitta caesia*.

²⁰ *Rhynchoceros, Buceros*.

Dr. Erjavec: Težko je prav odgovarjati, Stanko. Gozdarji sami niso istih misli. Komu bi le bilo mogoče ptico v vsem njenem življenju opazovati tako natančno, da bi lahko pravično rekel: »Toliko in toliko lesa si uničila s kljuvanjem, pogoltnila si toliko in toliko borovega semenja, želodca, žira, koristnih mravelj; bodi zato prokleta. Toda ugonobila si tudi toliko in toliko tisoč ličink raznih broščev in drugih žuželk; te ti je treba pisati v dobro.« Ista ptica je lahko koristna in škodljiva, odvisno je to od letnega časa in kraja, kjer živi. Jata vrabcev je n. pr. močno opasna dozorelemu klasju, ali črešnjevim nasadom; ko nas pa obiše rjavi hrošč, pomagajo tudi vrabci prav pridno pokončavati škodljivca. Nasprotno vinogradniki ne gledajo prav nič radi našega preljubega škorca,²¹ ki uniči vendar toliko raznovrstnega mrčesa. — Neki prirodo pisec se peča v enem svojih spisov z vprašanjem, s čim se hranijo naše vrane. Ta spis nam priča, kako težko je presoditi celokupno korist in škodo kakega ptiča in kako dalekosežna raziskovanja so potrebna. Skoro 5000 vranam je skrbno preiskal vsebino želodca in se prepričal, kaj so zadnji dan užile. Našel je obilo miši, ogrcev in črvov, škodljivih žuželk, itd., ki so jih ugonobile v našo korist; vmes pa so bile tudi razne koristne lovne živali, ptičja jajca in mladiči, ogromne zaloge zrnja in drugih poljskih pridelkov, kar so vse uničile nam na škodo. Ko je vse to preračunal v denarno vrednost, je moral priti do vprašanja, ali so vrane koristne ali škodljive ptice.

Branko: No, kaj je dognal?

Dr. Erjavec: Kot je bilo pričakovati, koristi vsaka poljska vrana²² letno in povprečno za približno pet srebrnih dinarjev bolj, kakor škoduje. Preseneti nas pa, da prinašajo naše zloglasne črne in sive vrane na leto od glave približno za en srebrn dinar dobička.

Branko: Nikoli si ne bi bil mislil, da je tako težko ugotoviti korist ali škodo kake živali.

Janko: Postoj, oče! Glej, gnezdo tam gori v smreki. Kaj, če ni grličino?

Dr. Erjavec: Tisti kup tam gori? Ha-ha-ha! — Vrane gnezdiijo tu, moj dragi! Grlice imajo vsaj šestkrat manjše gnezdo. Tam-le na sosednjem drevesu vidim še dvoje gnezd; če bi še malce iskali, bi jih gotovo našli prav kmalu še več, kajti vrane rade gnezdiijo združno.

Stanko: Glej, oče, že vale! Prav razločno sem videl glavo starke, ki je pokukala čez rob. — Kako, da ne odlete?

²¹ *Sturnus vulgaris*.

²² *Corvus frugilegus*.

Dr. Erjavec: No, to bi bilo treba pa že velikega vika in krika, da bi jih prepodili iz gnezd. Pri mnogih drugih pticah opazimo isto; nekatere obsede toliko časa na svojih jajcih, da bi se jih lahko skoro dotaknili.

Branko: Valjenje je pa res čuden pojav. Več tednov sede ptice potrpežljivo na svojih jajcih, ki so kamnom bolj podobni kakor živim bitjem, dokler se ne pokažejo nekega dne čivkajoči mladički. Kdo le pove pticam, da se bodo razvili iz jajc mladiči in da je njihova telesna toplota zato potrebna?

Dr. Erjavec: Da, da, Branko, zopet vprašanja, ki jim še ne vemo odgovora. Vodi jih nezavestni nagon, ki si ga pa tudi še ne znamo povsem tolmačiti.

Stanko: Najbolj čudno se mi zdi, da vale od vseh živali edino le ptice jajca s svojo lastno telesno toploto. Če je res potrebno toliko toplote, bi morale ogrevati svoja jajca pravzaprav tudi druge živali.

Dr. Erjavec: Pozabil si, Stanko, da so ptice poleg sesalcev edine toplokrvne živali, ki razpolagajo z večjo količino toplote za valjenje. Opozarjam vas pa tudi na ptice, ki ne uporabljajo za razvoj svojih jajc le lastne toplote, temveč še druge toplotne vire. Znano je, da noji, ki živijo v najbolj vročih pokrajinah, ne vale; razbeljeni pesek, v katerem leže jajca, je že sam dovolj vroč. Nekatere dolgonoge ptice²³ daljnega vztoka odlagajo svoja jajca v bližino gorkih vrelecev, ali v še vroč pepel ognjeniških žeken. Najbolj zanimive so vsekakor avstralske Talegalla — ali dolgonoge kokoši,²⁴ ki pokrijejo jajca z ogromnim kupom listja. Ko to gnije, se tvori toliko toplote, da se jajca izvale.

Stanko: Res zanimivo je to slišati; toda jasno je, da je toplota vselej potrebna.

Dr. Erjavec: Najbrž je vzrok v toplokrvnosti vseh ptic. Toplota pa pospešuje tudi razvoj drugih živali; naše belouške²⁵ n. pr. polagajo svoja jajca v gnijoče, vsled razkrajanja tople kupe listja in gnoja. O velikanskih kačah tako zvanih udavih je znano, da leže na svojih jajcih in jih bolj ali manj valé.

Branko: Kako pa je z drugimi našimi plazilci, kuščaricami, slepiči, gadi itd.?

Dr. Erjavec: Pri teh se vrši valjenje v truplu, slično kakor pri sesalcih. Ko izležejo jajca, so mladiči že toliko razviti, da prekljujejo neposredno nato lupino in izležejo. Tako je pri gadu,²⁶ slepiču²⁷

²³ Megacephalon.

²⁴ Megapodius.

²⁵ Tropidonotus natrix.

²⁶ Vipera berus.

²⁷ Anguis fragilis.

in naši živorodni kuščarici²⁸; pač pa ležejo nekatere želve in kuščarice jajca, katerih razvoj prepuste solnčni toploti. Če hočemo, lahko že pri plazilcih dokažemo prve početke valjenja, ki je med pticami tako zelo razvito.

Osmi izprehod.

Dr. Erjavec stopi iz žel. voza: Tako, otroci, zdaj smo v Zalesju. Še četrť ure čez polje in na cilju smo.

Stanko: Imenitna misel se mi zdi, da obiščemo po dolgem času končno zopet starega gozdarja Podlogarja. Leto dni nas že ni bilo tam.

Dr. Erjavec: Za binkoštno počitnice pa tako krasnega vremena že tudi dolgo imeli nismo. Ves dan bomo na prostem, da se zraka lahko pošteno navžijete.

Branko: Ravnine, ki smo se ves čas vozili po njej, je zdaj konec. Kar nagledati se je nisem mogel! Kako lepo so se menjavali sočnozeleni pasovi žit z bujno cvetočimi travniki! Tako blagodejno je déla menjava barv mojim očem!

Dr. Erjavec: Kajne, Branko? Spominjam se, da sem tudi jaz v dečjih letih imel iste občutke. Sicer je pa znano, da barve močno vplivajo na občutje človeka kakor tudi živali. Prepričan sem, da vzbuja naše veselo pomladansko vzhíčenje predvsem svetlo zelenje brstečih travnikov in z mladim listjem odetih gozdov. — Glejte, kako poživljajoč je pogled na gozd pred nami! V stotero odtenkih se prelivajo barve mladega zelenja v solnčni luči.

Janko: Gozdarjev dom zdaj ni več daleč. Že vidim ono veliko bukev, v katero je Branko nekoč urezal naša imena. To si takoj ogledam.

Stanko: Poglej no, oče, koliko zgrbančenih rjavih listov je tu v bukovju! Kot da so ožgani!

Dr. Erjavec: Od ognja ne, Stanko; zdi se mi, da je naredila zadnja slana pred nekaj tedni tu okrog obilo škode.

Stanko: Slana? In zato so listi kakor osmojeni?

Dr. Erjavec: Vsekakor. Kadar je namreč mraz hud, pronikne voda iz nežnih stanic listnega staničja v takozvane medstanične prostore, kjer zmrzne. Ako nenadoma posije toplo solnce in se ta led prav brzo odtaja, tedaj zadostna količina vode ne more tako naglo zopet nazaj; stanice se radi tega posuše. Kadar z jakim žarom izženemo vodo iz stanic, z drugo besedo kadar list na ognju

²⁸ Lacerta vivipara.

osmodimo, imamo v bistvu isti pojav. — Tu pa je že gozdarjeva domačija; gospod gozdar namerava ravno nekam v gozd. — Dobro jutro, gospod gozdar!

Gozdar Podlogar: Bog daj, gospod doktor! Lepo, da se oglasite po dolgem času zopet pri nas. — Kako so zrastle že vaši dečki! Komaj jih še poznam. — Kar naprej, prosim, malo predjužnika po dolgi poti ne bo škodilo.

Dr. Erjavec: Ni take sile, gospod gozdar, pripeljali smo se baš z vlakom; sveži in spočiti smo še. Nočemo vas motiti. Če vam je prav, vas pa spremimo po vaših gozdarskih poslih.

(Dalje prih.)

Vime 16 let stare bohinjske krave, ki je imela 12 telet. Vime je močno razvito, sega spredaj daleč proti popku, ovimlje se razteza zadaj preko zadnjih nog ter visoko navzgor. Koža in dlaka vimena sta fina in nežna. Krava je izvrstna mlekarica (last Marije Repé v Zelečah, Bled, 5).

Organizacijski vestnik.

Občni zbor Zveze društev kmetiskih fantov in deklet se bo vršil koncem meseca maja. Opozarjam zato vsa društva, da se za ta občni zbor pripravijo. V glavnem naj pazijo na trije:

1. da izvolijo delegate, ki bodo zastopali na občnem zboru domače društvo;
2. da pripravijo poročilo o delovanju domačega društva. To poročilo mora podati eden izmed društvenih delegatov na občnem zboru Zveze;
3. da pripravijo pravočasno morebitne predloge, ki jih naj njihovi delegati stavijo na občnem zboru Zveze.

Občni zbori naših društev. V zadnjih 3 tednih so imela svoje redne odnosno izredne občne zборе društva kmetiskih fantov in deklet v Želimljah, na Golem in v Lescah. Na vseh občnih zborih se je lahko ugotovilo, da kljub neugodnim gospodarskim razmeram in kljub nasprotovanju nasprotnikov kmetškega pokreta naša društva vztrajajo in tudi lepo napredujejo. Ne bo treba čakati dolgo in videli bomo uspehe našega sicer tihega, a zato tembolj koristnega ustvarjajočega dela.

Predavanja in tečaji. Društva, ki želijo kakršnakoli predavanja, naj javijo Zvezi društev kmetiskih fantov in deklet (kulturni referent), kakšno predavanje želijo imeti in kedar. Opozarjamo društvene odbore, naj posvečajo malo več pažnje tudi vzgoji in izobrazbi naših deklet.

Odborom društev kmetiskih fantov in deklet. Na prvi odborovi seji, ki jo bo imelo Vaše društvo, porazgovorite se, kako bo Vaše društvo širilo med svoje sovaščane dobro kmetško čtivo, predvsem »Gruda« in knjige »Kmetijske Matice« in koliko naročnikov »Kmetijske Matice« je v Vašem kraju. Po številu bo sojeno Vaše delo. — Svetujemo, da poverite enega ali več odbornikov in odbornic z širjenjem našega tiska. Toda ne odlašajte več, saj je itak že pozno.

Knjižničarje naših društev opozarjamo, naj se obrnejo pred nakupom novih knjig na »Kmetijsko tiskovno zadrugo« v Ljubljani za nasvet, kakšne knjige so društvenim knjižnicam priporočljive. Vse knjige, pa naj so izšle v katerikoli založbi, naročujte pri »Kmetijski tiskovni zadrugi« v Ljubljani, Poljanski nasip 8.— Gotovo boste s postrežbo zadovoljni.

Vsa društva kmetiskih fantov in deklet in vse njihove člane in članice opozarjamo, da priobčuje Zveza društev kmetiskih fantov in deklet nujne pozive, sporočila in prošnje, namenjene našemu članstvu, v »Kmetiskem listu« pod rubriko »Mladinski vestnik«. To pa zato, ker je »Gruda« mesečnik in bi objava v »Grudi« čisto prepozno čitateljem v roke. Zato je dolžnost vsakega našega člana, da pazno čita »Kmetiski list«.

Listnica uredništva. — »Moja bala« je radi tehničnih ovir v tekoči številki izostala in pride na vrsto v prihodnji.

Razno.

Stoletnica vžigalic. Dne 7. aprila t. l. je preteklo 100 let, odkar se je izdelala prva vžigalica. Srečni izdelovalec je bil John Walker v Stockholmu. Ta mož je študiral za zdravnika. Njegova mehka narava pa ni vzdržala težkih operacij bolnikov, pri katerih se seveda ni uporabljalo današnje narkoze. Zato je pustil zdravniški stan in se posvetil kemiji. Otvoril je lekarno, ki je v tistih časih vršila mnogo važnejšo nalogo kakor pa dandanes. — Walker je kot kemik proučeval posebno vžigalna sredstva. In zgodilo se mu je, da se mu je nekoč kos lesa, namočen v raznih žveplovih spojinah, v roki nehote užgal. Videč ta pojav si je takoj skoval načrt vžigalic kot sredstva za napravo ognja. Toda ni bil trgovec po poklicu, tudi si ni dal iznajdbe patentirati — in v dveh in pol letih je prodal komaj 250 škatlic. Šele pozneje se je pojavilo večje povpraševanje, tako da mu je dohodek zadoščal za skromno življenje. A danes, po 100 letih, si skoro ne moremo misliti človeka brez vžigalic. In zopet 100 let, pa bodo morda vžigalice to, kar je danes nekdanje kresilo z gobo.

Odkod je beseda »nikotin«? Z imenom »nikotin« je namreč označen strup, ki ga vsebuje tobak. Kmalu potem, ko je Krištof Kolumb našel Ameriko (l. 149. po Kr. rojstvu), so se seznanili Evropejci tudi s tobakovo rastlino. Našli so jo pri ameriških divjakih, ki so zažigali njena peresa ter odganjali z dimom nadležne mušice od sebe. V Evropo pa je to rastlino prvi dobil Jean Nicot (izgovori: Žan t. j. Ivan Nikot), poslanec francoskega kralja v Lisaboni (Portugalska) in sicer l. 1560. Širil jo je po Evropi z namenom, da bi se rabila v zdravilstvu. No, pa je prišlo od tega, kar imamo danes, namreč: da se tobak ne rabi za zdravilstvo, nego za uničevanje zdravja! Pa tudi za uničevanje premoženja. Samo v Sloveniji se letno popuši za stopetdeset milijonov dinarjev tobaka! Ali ni škoda denarja in zdravja? Puši manje ter si za prihranjen denar raje naroči »Grudo« in imel boš dvojno korist: Prvič na zdravju, drugič si s tem pridobiš dobre duševne hrane!

Stoletnica visoke kmetijske šole v Grignonu na Francoskem. Lansko leto se je slavil jubilej stoletnega obstoja visoke kmetijske šole grignonske. Zgodovina te šole je zanimiva in poučna. Leta 1822. je ustanovil Mathien de Dombasle prvo večjo kmetijsko šolo v Franciji. Nastanil jo je v Roville (Meurthe), kjer je hotel urediti vzorno posestvo, katerega poskusi bi bili sporočeni javnosti s svojimi podrobnostmi in uspehom. Šola je sprejemala učence, ki so prihajali opazovati delo na posestvu in obiskovat tudi teoretične razlage. Nesreča je hotela, da je bila temeljna glavnicna premajhna in da okolica ni imela pravega razumevanja. Izdatki so rastle in Dombasle je bil primoran šolo zapreti. Nič ni ostalo v Roville od dela slavnega agronoma, kojega ime je s slavo vnešeno v zgodovino francoskega kmetijstva v 19. stoletju. Samo kip kmeta, oprtega na plug, ki stoji pred malim gradičem, pripoveduje mimoidočim, da je v letih od 1822 do 1840. vodil Mathien de Dombasle Rovillu prvo kmetijsko šolo.

Dombaslov primer ni bil brezuspešen. Njegovi učenci so se razšli po celi Franciji in skušali uporabiti v praksi nasvete svojega učitelja. Tudi številni obiskovalci so prihajali v Roville in odhajali z globokim vtisom. Med temi sta bila v l. 1825. tudi Polonceau in Avgust Bella.

Navdušen po vzgledu Dombasla je odkril Polonceau svoj načrt Belli; ustanoviti sličen zavod v bližini Pariza. Bella je načrt osvojil in tudi kmetje pariške okolice so bili podjetju naklonjeni. S pomočjo veleposestnikov, industrijcev in kraljene rodbine se je stvorila delniška družba za ustanovitev podjetja. Bella je nato iskal primerno posestvo in ga našel v — Grignon-u. Posestvo je bilo zelo

obsežno, lepa poslopja, različna zemlja bolj slabe kvalitete in blizu Pariza, vse to mu je ugajalo. Dne 24. maja 1825 je podpisal Karol X. dovoljenje za pripravljala dela. V l. 1826. je bilo delo začeto, 17. marca 1827. se je družba definitivno ustanovila, 21. marca 1827. je bilo posestvo najeto za dobo 40 let in dne 23. maja je izdal kralj dovoljenje, da sme posestvo nositi ime: »kraljevi kmetijski zavod v Grignonu«.

Bella popisuje in navaja naloge zavoda tako-le: »V kmetijstvu je treba vzgajati sposobne ljudi, ki znajo sestavljati gospodarske načrte in ki jih znajo uresničiti z organizacijo in dobro izkušeno administracijo. Zato je treba skrbeti za izobrazbo mladih ljudi, delovnih in inteligentnih. Tudi za kmetijsko podjetje je treba ljudi, ki do temelja poznajo izvor in eksistenčne pogoje poljedelstva in gospodarske obrti, ki so zadostno študirali gospodarska, ljudska, trgovska in delavska vprašanja, da morejo v vseh okolišnih pravilno postopati. Dokler se nam posreči spojiti z gospodarsko vedo poglobljeno znanost vseh tehniških področnosti, naučili se bomo tudi dobro predvideti vse težave prakse. Taki ljudje ne samo da znajo izbirati metode, prikladne za obstoječo specialno situacijo, temveč jih znajo tudi propagirati in uveljaviti. Gospodarska bodočnost leži v dobri organizaciji, v dobrem izrabljanju gospodarske situacije. Ni to vse, če se ima lepe žetve, treba je še producirati z večjo rentabilnostjo, torej iskati največji možni donos iz kapitala, vloženega v gospodarsko podjetje. Logika je hotela, da se postavi vzgojevanje mladih mož na prvo mesto. Bilo je treba pristopiti k vzgoji glave prej, nego misliti na ostalo. Resnična potreba daje prednost višji šoli.«

Kmalu po ustanovitvi šole, ki je zahtevala velike izdatke, so se pojavili njeni nasprotniki. Tudi državni uradi niso zavodu zaupali in državni svet je razveljavil podporo, ki jo je kralj poklonil zavodu v znesku 400.000 frankov. Toda Polonceau in Bella sta bila energična moža in sta vstrajala. Dobro sta se zavedala, da je njihov načrt velike važnosti za razvoj francoskega poljedelstva. Bila sta srečnejša kakor Dombasle in sta pozneje videla uspehe, ki so venčali njuno delo. Šola je kmalu postala priljubljena, je bila zelo obiskana in celo njeni nasprotniki so spoznali, da ima poljedelstvo v njej veliko pomoč v delu za napredek. Sledila so takoj velika kulturna in melioracijska dela. Postavila se je ovčarna za 1000 ovac, zgradila so se gospodarska poslopja, kovačnice in kolarnice, v katerih se je začelo proizvajati stroje in gospodarsko orodje. Zavod se je izpolnjeval od leta do leta in je zaslovel ne samo po Franciji, temveč tudi po inozemstvu. Že v l. 1864. je prišel iz tujine (Alžira) oddelek učencev, da bi na tej šoli dobil strokovno gospodarsko znanje in se nato vrnil domov v Alžir. Isto leto se je tudi zgradila železniška proga iz Pariza v Grignon, kar je uspeh šole še povečalo. — Grignonski zavod je vzgajal poljedelce za vodstvo velikih posestev, profesorje za kmetijski pouk in javne službe in sodobne organizacije, ki so se pečale s pospeševanjem kmetijstva, osobe preizkusnih kmetijskih stanic, kemike za kmetijsko industrijo. V nadaljnjem napredovanju zavoda so bili zgrajeni posamezni laboratoriji in je bilo delo specializirano in poglobljeno. Šola je postajala važni činitelj in splošno priznan in nepotreben sestavni del kmetijskega raziskovanja in vzgoje.

Sedaj se poučuje v Grignonu vse, kar se more zahtevati pri kmetijstvu in šolo se uvršča med visokošolske zavode, dasi se od naših kmetijskih visokih šol znatno razlikuje. Podala pa je dokaz, da prednjači zavodom svoje domovine.

(Po Vestniku ČZA.)

Telefon šte. 16.

Ustanovljena l. 1889.

Poštni ček 10533

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

(Gradska štedionica)

Stanje
naloženega denarja
nad 250 milijonov
dinarjev.

Ljubljana

Stanje
naloženega denarja
nad 1000 milijonov
kron.

Prešernova ulica

sprejema vloge na hranilne knjižice
kakor tudi na tekoči račun, in sicer
proti najugodnejšemu obrestovanju.
Hranilnica plačuje zlasti za vloge
proti dogovorjeni odpovedi v teko-
čem računu najvišje mogoče obresti.

Jamstvo za vse vloge in obresti,
tudi tekočega računa, je večje
kot kjerkoli drugod, ker jamči
zanje poleg lastnega hranilnič-
nega premoženja mesto Ljub-
ljana z vsem premoženjem ter
davčno močjo. Vprav radi tega
nalagajo pri njej sodišča denar
nedoletnih, župnijski uradi cer-
kveni in občine občinski denar.

Naši rojaki v Ameriki nalagajo svoje
prihranke največ v naši hranilnici,
ker je denar tu popolnoma varen.

Dovoljuje posojila na posestva in menice po nizkih obrestih.

KMETSKI HRANILNI IN POSOJILNI DOM

reg. zadruga z neom. zav.

Ljubljana, Tavčarjeva (Sodna) ul. 1, pritličje

VLOGE na knjižice in tekoči račun po najugodnejšem obrestovanju - Posojilo na vknjižbo, proti poroštvu in zastavi premičnin in vrednostnih papirjev - Krediti v tekočem računu
Ček. promet - Nakazila - Inkaso - Eskont menic

Poslovne ure zavoda: Vsak delavnik od 8. do pol 1. dop. in od 3. do pol 5. popoldne

Račun poštna hranilnica št. 14.257 - Brzjavljeno: »Kmetiskidom«

Podružnica v **KAMNIKU** Glavni trg

E K O N O M

OSREDNJA GOSPODARSKA ZADRUGA V LJUBLJANI

Najnižje cene ter velika zaloga dežel-
nih pridelkov, krmil, špecerijskega blaga
kakor: sladkor v sipi in v kockah,
petrolej, kava, olje, riž ter razne vrste
mila za pranje in ostale v to stroko
spadajoče predmete. — Velika zaloga
vseh vrst umetnih gnojil, modre galice,
prvovrstne strešne opeke in naj-
boljšega splitskega Portland cementa
„SALONA“ (TOUR)

KOLODVORSKA ULICA 7